

Les vzpomínek

Blanka Dobešová, Monika Suchánska, Alžběta Živá

Blanka Dobešová

Vystudovala Katedru environmentálních studií v Brně, kde o přínosech přírodního pohřebnictví napsala diplomovou práci s názvem Až umřu, zasadte na mě jablko. Má za sebou praxi v hospici i v pohřební firmě. Je certifikovanou poradkyní pro pozůstalé, správkyní a průvodkyní v Lese vzpomínek.

Monika Suchánska

Doktorandka Ústavu antropologie Masarykovy univerzity v Brně. Přírodnímu pohřebnictví se věnovala v bakalářské i magisterské práci, momentálně se akademicky věnuje svépomocným pohřbům. V Lese vzpomínek působí jako správkyně a průvodkyně, je certifikovanou poradkyní pro pozůstalé.

Alžběta Živá

Vystudovala Environmentalistiku a Sociální práci na Masarykově univerzitě v Brně. V současnosti dokončuje magisterský stupeň oboru Sociální práce. V diplomové práci zkoumá podpůrné aspekty pro pozůstalé zařizující pohřeb. Dlouhodobě se věnuje práci s dětmi. V současné době pracuje v centru Cestička na Olšanských hřbitovech, kde tráví čas s dětmi zaměstnanců Cesty domů.

První český přírodní hřbitov, kde je možné ukládat popel zemřelých ke kořenům stromů, vznikl na stávajícím hřbitově v pražských Ďáblicích, v jehož centru se nachází dosud nevyužívaný lesopark. V Lese vzpomínek nenarazíte na žádné náhrobky, místo nich zde najdete památeční stromy – javory, jasany, lípy či ptačí třešně, na jejichž kmenech jsou umístěny drobné dřevěné cedulky se jmény zemřelých.

Projekt Les vzpomínek je inspirován přírodními hřbitovy v Anglii a Německu, na rozdíl od nich však doplňuje uměleckou vrstvu; les bude protkán uměleckými prvky – podněty, jež napomohou pozůstalým projít zármutkem. Spojení přírodních a kulturních prvků odráží také samotný název. V Lese vzpomínek se snoubí úcta k zemřelým s úctou k přírodě, je místem přívětivým k přírodnímu vývoji i proměňujícím se potřebám pozůstalých.

Prostor pro jedinečné obřady posledního rozloučení

Les vzpomínek je místem, kde může proběhnout nejen obřadní uložení popela, ale také obřad posledního rozloučení jako alternativa obřadních síní krematorií a hřbitovů. Současné obřady v krematoriích jsou kritizovány jako neosobní, vyprázdňené a chladné. Prostředí lesa má proti tomu specifický genius loci a neformální hloubku. Je otevřeným duchovním prostorem, kde se se svými blízkými mohou rozloučit lidé různých vyznání a způsobů života. V Lese vzpomínek mohou pozůstalí uspořádat vzpomínkový obřad pod širým nebem, pod korunami stromů. Mohou se zde odehrát

tradiční obřady s knězem či obřadníkem i netradiční vzpomínkové slavnosti připravené samotnými pozůstalými. Na rozdíl od klasických smutečních síní není prostor členěn na pomyslné hlediště pro pozůstalé a jeviště pro řečníka a katafalk. Tomuto uspořádání, které staví pozůstalé do role diváků, se záměrně vyhýbáme a volíme uspořádání kruhové, které pozůstalým umožňuje více se zapojit – ať už sdílenými vzpomínkami, hudbou, vzájemnými pohledy do tváře či společným prohlížením fotografií. Rituál posledního rozloučení, utvářený autentičností a osobitostí gest, kterými se loučíme s blízkou osobou, se umístěním mimo rámec formálních institucí stává upřímným a jedinečným.

Prostor pro poslední přání

V Lese vzpomínek si lidé mohou vybrat své místo pod památečním stromem již během svého života. Pro zájemce jsou připraveny prohlídky, na které mohou přijít s rodinami či přáteli, čímž se otevírá prostor mluvit o svých posledních přáních. Pokud jsou přání o našem pohřbu sdílena, pozůstalí jsou mnohem lépe připraveni vytvořit smysluplné poslední rozloučení.

V Lese vzpomínek probíhají prohlídky pro veřejnost, při kterých se zájemci mohou seznámit s fungováním přírodního hřbitova či si vybrat památeční strom

Prostor pro živé vzpomínky

Les vzpomínek je místem, kde pozůstalí mohou vzpomínat na své zemřelé. Pozornost se obrací k památečným stromům, neboť stromy jsou v mnoha kulturách důležitými symboly života a poznání. Jejich kořeny symbolizují náš vztah k předkům, naše zakořenění v kulturním myšlenkovém prostoru. Tato symbolika na přírodních hřbitovech silně působí, památeční stromy jsou ztělesněním naděje, že náš vztah k mrtvým je živý i po jejich skonu. Nákladné květinové dary nejsou potřeba a umělé květiny jsou zcela zakázány. V zahraničí je stále častější, že pozůstalí místo věnců a složitých květinových vazeb věnují na památku zemřelého peníze dobročinné organizaci. Rádi bychom nabídli i méně tradiční způsoby uctění památky zemřelých inspirované zahraničím – možnost věnovat památeční krmítka pro ptáky či památeční lavičky se jmény zemřelých. Na přírodních hřbitovech péči o hrob přebírá příroda.

Prostor pro současné umění

Les vzpomínek bude zároveň fungovat jako lesní galerie. Trvalé i v čase pomíjivé umělecké prvky pomohou pozůstalým otevřeně se postavit jejich ztrátě. Ústředním dílem a hlavním architektonickým prvkem Lesa vzpomínek je Skořápka, objekt z pískovce s mělkou prohlubní pro vodu, u které se pozůstalí mohou setkávat při obřadech posledního rozloučení či v čase Dušiček a pokládat na vodní hladinu svíčky. Vodní hladina v sobě zrcadlí nebe a koruny stromů a pozvedá pohled pozůstalých vzhůru. Umístění land-artových uměleckých děl z přírodních materiálů, která v běhu ročních období postupně vznikají a zanikají, představuje možnost vystoupit z rychlého životního tempa a pozorovat přírodní proměny se všemi otázkami, které se po smrti blízkého vynořují. Prostředí Lesa vzpomínek vybízí k přijetí pomíjivosti života a k uvědomění si jeho neopakovatelnosti a vzácnosti.

Prostor pro přírodu

Přírodní hřbitovy v zahraničí vznikají se záměrem ochrany přírody. Ctí myšlenku, že smrt je přirozenou součástí života a přírodních koloběhů a snaží se tak lidské tělo či zpopelněné pozůstatky pochovat do země co nejšetrněji. Každým takovým pohřbem vzniká místo pro přírodu. Přírodní hřbitovy jsou tak místy se specifickým druhem ochrany, kdy naše úcta k zemřelým zaručuje, že přírodní hodnota území nebude narušena minimálně několik desetiletí. Podoba přírodních hřbitovů je v zahraničí velmi rozmanitá. Některé se zakládají na zemědělské půdě, kde postupným vysazováním stromů vzniká památeční les. Jiné hřbitovy jsou spravovány jako luční a jsou obvykle ručně koseny nebo spásány ovce. Někde je dán volný prostor přírodnímu vývoji a na místech posledního odpočinku tak mezi stromky roste bodláčí, jinde jsou památeční lesy pečlivě udržované.

Les vzpomínek v Ďáblicích

V Lesě vzpomínek jsme od začátku chtěli uplatňovat přírodě blízký management péče. Lesopark na Ďáblickém hřbitově je jedinečný v tom, že jej celých sto let nechávali správci hřbitova téměř ladem. Před osmdesáti lety kolem něj vysázeli alej lip, ale jinak dali volný prostor náletům. Les vzpomínek je proto neobvykle druhově rozmanitý. Rostou tu mohutné a krásné javory stříbrné, javory kleny i mléče, mahalebky a jiné ovocné stromy. Občas se objeví tis, bříza či dub. Společně se zahradní

Ekologické urny jsou ručně vyráběny technikou papier-maché. Lze na ně malovat či je dobarvovat použitím přírodních materiálů

Les vzpomínek se od jiných českých lesních hřbitovů odlišuje zejména tím, že zde nejsou žádné náhrobky. Jména zemřelých jsou umístěna na dřevěných štítcích

Při pokládání svíček na vodní hladinu Skořápky mohou pozůstalí sdílet své vzpomínky na zemřelé

Les vzpomínek v datech**1912 – 1914**

Vzniká dáblícký hřbitov podle návrhu architekta Vlastislava Hofmana jako jediný kubistický hřbitov na světě.

listopad 2012

Poprvé navštívujeme dosud nevyužívaný les uprostřed Dáblíckého hřbitova, který nám ředitel Správy pražských hřbitovů Martin Červený dává k dispozici.

březen 2013

Les vzpomínek procházíme s Františkem Skálou, spolupráce nedopadne kvůli nedostatku financí, ale pan Skála nám dává pozhřebání a prazrazuje nám, pod jakým stromem by chtěl být pohřbený. Jistá esence Františka Skály tedy v Lesě vzpomínek zůstává.

duben 2013

Začínáme spolupracovat s umělkyní a zřejmě největší českou odbornicí na land-art Zdeňkou Morávkovou. Společně se studentkou umění Lucií Fryčovou vytváří návrh Skořáčky.

červen 2013

Odevzdáme projekt Lesa vzpomínek.

březen 2014 (foto 1)

Společně se zahradní architektkou Tamarou Faberovou vyměřujeme cestu.

20. březen 2014 (foto 2)

Vzniká organizace Ke kořenům. Vyšlapáváme cestu českému přírodnímu pohřebnictví.

jaro 2014 – jaro 2015 (foto 3)

Vytváříme vizuální identitu Lesa vzpomínek.

listopad – prosinec 2014**(foto 4)**

Kameník pan Jelínek vytesává pískovcovou Skořáčku. Otesává také dva pískovcové sloupce, které měly sloužit jako vstupní brána, ty se však nakonec rozhodneme do Lesa vzpomínek neumístit.

únor 2015 (foto 5 – 7)

Skořáčku umísťujeme pod dva velké duby.

jaro 2015 (foto 8, 9)

Zdeňka Morávková vytváří obřadní mísy z lipového dřeva.

březen 2015

Po dendrologické prohlídce stromů probíhá prořezávka. Štěpka z pokácených stromů je připravena na vysypání cesty.

květen 2015 (foto 10 – 13)

Vzniká štěpková cesta, kterou budují lidé bez domova z organizace Naděje.

1

6

2

7

3

8

4

9

5

10

11

16

12

17

13

18

14

19

15

20

Profesionální firma buduje bezbariérovou cestu.

2. 6. 2015 (foto 14)
Les vzpomínek je slavnostně otevřen. Pan Červený za přítomnosti novinářů symbolicky zalévá nově zasazený stromek hlohu.

3. 6. 2015 (foto 15)
Již den po otevření se koná první obřadní uložení popela.

3. 7. 2015 (foto 16 – 18)
Poprvé připravujeme obřad v novokubistické smuteční síni, která je v blízkosti Lesa vzpomínek.

červenec/srpen 2015

Po dvou měsících fungování odpočívá pod stromy 15 zemřelých.

srpen/září

Seznamujeme se s loukou na pražském hřbitově Košíře, kde by mohl vzniknout druhý přírodní hřbitov, který by byl spíše parkem či zahradou, než lesem. Hledáme zkušeného pražského zahradního architekta, kterého by lákalo s námi na novém hřbitově spolupracovat.

říjen 2015

U Stromu padající rosy si první rodiče vybírají místa pro děti, které zemřely před porodem či krátce po něm.

říjen 2015

Objevují se nabídky založit přírodní hřbitov v Olomouci a v Brně.

1. listopad 2015 (foto 19, 20)
Připravujeme Dušičkovou slavnost pro přátele Lesa vzpomínek.

8. listopad 2015

Probíhají poslední letošní obřady, Les vzpomínek se ukládá k zimnímu spánku. Pod stromy zde odpočívá více než tři desítky zemřelých.

2016 a dále

Když nám bude přát štěstí, tak budeme s pozůstalými sázet v Lesě vzpomínek jabloně, hrušně či kdouloně. Postavíme zahradní altán a pozveme umělce, kteří v Lesě budou tvořit pomíjivá umělecká díla. Postupně začínou vznikat lesní, luční, zahradní a parkové hřbitovy v jiných městech.

architektkou Tamarou Faberovou jsme se rozhodly do Lesa vzpomínek zasahovat co nejméně. Napříč celým Lesem jsme vytvořili pouze jednu ústřední štěpkovou cestu. A k hlavnímu místu setkávání, kde se konají obřady, jsme nechali vybudovat cestu bezbariérovou. Všechny stromy prošly dendrologickým průzkumem a ty, které byly vyhodnoceny jako nebezpečné, byly pokáceny. Z jejich dřeva pak vznikla štěpka na vysypání cesty. Podrost lesa jsme z počátku nechávali volně se vyvíjet, postupně však přibývalo stížeností od pozůstalých, že les je příliš divoký a zarostlý. Poslední měsíce tedy hledáme v péči o podrost kompromis, abychom dali prostor druhové rozmanitosti a přirozenému lesnímu vzhledu a zároveň vytvořili prostředí, které bude na návštěvníky působit harmonicky. První polovinu Lesa necháváme volně se vyvíjet a poskytovat tak úkryt několika srnkám, které na Ďáblickém hřbitově žijí. V druhé polovině podrost regulujeme, což obnáší zejména odstraňování ostružin. Také experimentujeme s vysazováním barvínku, který by v budoucnu mohl na některých místech vytvořit větší plochy.

Příští rok bychom rádi obohatili keřové patro, prozatím se zde daří svídně, ptačímu zobu a pustorylu, chystáme se vysadit lísky či klokočí.

V Lesě vzpomínek ponecháváme mrtvé dřevo, které má na přírodním hřbitově symbolický význam. Připomíná, že smrt je nezbytnou součástí přírodního koloběhu, protože dovoluje odejít tomu, co je staré a nemocné, a vytváří tak prostor novému přírodnímu hřbitovu. Návštěvníci také mohou vidět, že mrtvé dřevo je ve skutečnosti plné života. Máme to štěstí, že zde žije kriticky ohrožený lesák rumělkový, jehož život je vázán na rozkládající se dřevo listnatých stromů.

Druhovou rozmanitost bychom chtěli obohatit i výsadbou nových stromů, nejlépe starých odrůd ovocných

dřevin. Během zimy, kdy v Lesě vzpomínek ctíme vegetační klid, se chystáme zpracovat plán, který by v příštím roce umožnil i klasické pohřbení v ekologické rakvi. Na taková místa posledního odpočinku by pak pozůstalí mohli vysadit nový strom – jabloň, jeřáb, hloh či třeba mišpuli.

Zkušenosti se založením Lesa vzpomínek bychom rádi šířili i do dalších míst, kde mají o založení přírodního hřbitova zájem. Správa pražských hřbitovů uvažuje o zřízení parkového či zahradního hřbitova na hřbitově v Košířích či Malvazinkách. O založení lesního hřbitova projevíli zájem zastupitelé Olomouce a Brna. Proto hledáme talentované a otevřené zahradní architektky, které by těšilo s námi na založení dalších hřbitovů spolupracovat.

O iniciativě Ke kořenům

Ústředním záměrem neziskové organizace Ke kořenům je oživit a ozelenit české pohřební rituály, které pomalu skomírají. Stále více pozůstalých odmítá chladné a odosobněné obřady ve smutečních síních krematorií, kremace bez obřadu se tak tiše stávají standardem. Proto povzbuzujeme české pozůstalé, aby pohřeb automaticky nenechávali na pohřební firmě a sami jej aktivně utvářeli. Jedině díky zapojení pozůstalých se obřad posledního rozloučení může stát osobitou a léčivou vzpomínkovou slavností.

Celkově je pro nás důležité otevírat ve společnosti téma smrti a sdílení svých posledních přání. Proto se také účastníme nejrůznějších besed na téma umírání a smrti, pořádáme přednášky a workshopy o přírodním pohřebnictví. Jsme rády u zrodu dalších přírodních hřbitovů či alternativních pohřebních služeb, proto nabízíme také konzultaci v této oblasti.

Les vzpomínek je zřejmě jediným hřbitovem s památeční houpačkou. Je zde umístěna na památku slečny, která zemřela minulý rok a jejímž přáním bylo oživit houpačkami rozmanitá místa v Praze. Na houpačce stojí nápis "S Mišou pro radost"

